

Kriminelle betaler høj pris efter endt straf

For første gang er der gennemført en analyse af, hvilken økonomisk straf de kriminelle står til i Danmark, efter de har været i fængsel. Denne uformelle straf viser sig at være meget stor.

Thi kendes for ret: "Tiltalte idømmes fire måneder i fængsel – og så skal han i øvrigt af med en bøde på 15 pct. af sin løn hver måned resten af livet."

En så hård og mærkelig dom er aldrig blevet afsagt ved en dansk domstol, men det kan sagtens være præcis denne straf, en kriminel i Danmark rent faktisk har udsigt til, hvis han begynder en løbebane, som ender med at sende ham i fængsel.

Ny forskning fra Rockwool Fondens Forskningsenhed viser, at kriminelle – efter endt fængselsstraf – har en hel del mere straf i vente. En uformel straf. Ingen har idømt den, men den er ikke desto mindre både virkelig og ganske kontant.

Ifølge Torben Tranæs, der er forskningschef for Rockwool Fondens Forskningsenhed, består den ekstra straf i, at man, i forhold til livet før den kriminelle handling og fængsel, får sværere ved at finde et job og fastholde sin indkomst.

"Mennesker, der har fået en straf på op til seks måneder, mister i gennemsnit 15 pct. af den registrerede indkomst, de havde to år før, de kom i fængsel. Har straffen været længere end seks måneder, er tabet endnu større. Nemlig et indkomstfald på 25 pct. Vi har fulgt de dømte i fem år efter udstået straf – og i øvrigt tjekket dem, vi kunne, i op til ti år efter – og den økonomiske lussing ser ud til at svie længe," siger han.

Analysen viser, at denne uformelle straf er relativ stor i Danmark – f.eks. hvis man sammenligner med den tilsvarende straf i USA.



FOTO: JULIANE THIERSTIG STASIG FILM & FOTOGRAFI

"Det er lidt overraskende. I Danmark yder vi jo relativt høje overførselsindkomster til personer, der ikke kan få et job, hvilket også gælder tidligere fængslede. Men mens vi finder en stor uformel straf i Danmark, så viser tilsvarende undersøgelser, at der i USA højst er en beskeden efterfølgende økonomisk straf. Efter endt afsoning genvinder de straffede i USA hurtigt deres position på arbejdsmarkedet, som i øvrigt var svag før fængslingen," siger Torben Tranæs.

Analysen fokuserer på indkomsten hos alle, der er blevet idømt deres første ubetingede fængselsstraf i perioden 1994-2003.

Den nye analyse fra Rockwool Fondens Forskningsenhed er udgivet på Gyldendal i bogen *Forbryderen og samfundet*. Her kan man blandt andet også læse om, hvilke konsekvenser kriminalitet har for parforhold og om sammenhængen mellem ledighed og kriminalitet.

Indhold

Den økonomiske straf fortsætter efter fængsel

Personer, der har siddet i fængsel, kommer ikke til at tjene det samme som før. Efter kriminalitet og dom har den tidligere dømte lavere løn, og han er mere afhængig af indkomstoverførsler end før. Det gælder formentlig resten af livet . . side 3

Kærlighed efter straf

En dom betyder ikke, at det varer længere tid for unge mænd at finde en partner. Men straffede mænd har sværere ved at finde en kvinde fra en velstillet familie. For mænd, der allerede har en partner, betyder en dom, at der er større risiko for skilsmisse side 6

Arbejdsløshed fører til kriminalitet

Mænd, der er blevet ledige, er mere kriminelle end andre. Det viser en undersøgelse af de, der helt uforskyldt er blevet ledige som følge af virksomhedslukninger. Sammenlignet med en kontrolgruppe er de mere kriminelle side 8

Aktivering bremser kriminalitet

Aktivering af ledige virker ikke kun i forhold til at bringe ledige i beskæftigelse. Det virker også kriminalpræventivt. Aktiverede mænd er tilsyneladende mindre kriminelle end mænd, der passivt modtager offentlige forsørgelsesydelse side 10

Danmark vs. USA

Risikoen for vold og tyveri er den samme, skønt det koster mere at være kriminel i Danmark end i USA. Tidligere indsatte i USA er stort set i stand til at genvinde den løn, som de havde, før de kom i fængsel. I Danmark står dømte til at tabe helt op til 40 pct. af den tidligere lønindkomst side 12



*Forbryderen og samfundet.
Livsvilkår og uformel straf.*

Af Torben Tranæs og Lars Pico Geerdsen med bidrag af Susumu Imai, Claus Larsen og Michael Svarer.

Gyldendal, juni 2008.
176 sider, illustreret, 199 kr.
ISBN 978-87-02-05574-0.

Den økonomiske straf varer ved

Først begår den kriminelle et antal forbrydelser. Ofte mere end én. Så kommer dommen. Så fængslet. Og så – uger, måneder eller år senere – friheden. Men med friheden begynder den ekstra straf. Den uformelle, vedvarende straf i form af en betydelig nedgang i den lovformelige indkomst – formentlig resten af livet.

Rockwool Fondens Forskningsenhed sætter i bogen *Forbryderen og samfundet* fokus på, hvor meget tidligere straffede personer i Danmark efterfølgende står til at tabe rent økonomisk. Hvor meget deres indkomst er lavere efter endt straf i forhold til en stabil periode et par år før fængslingen.

Undersøgelsen er den første af sin art herhjemme. Idéen er, at man registrerer indkomsten hos de kriminelle både i de fem år, der ligger forud for første fængselsstraf, og i de fem år, der ligger efter løsladelsen. Dermed kan man skabe sig et billede af den straffedes økonomiske situation før og efter fængsel. Og billedet er klart. Før det begynder at gå galt, er der tale om ét niveau – efter, et andet og lavere niveau.

Straffe er i undersøgelsen delt op i korte og lange fængselsdomme. De korte dækker op til seks måneders fængsel, mens de lange er på seks måneder og derover.

TABEL I
Så mange er i fængsel.

Bliver sat i fængsel i løbet af et år	13.600 personer
Andel, der afsoner dom på under seks måneder	Over 90 pct.
Gennemsnitligt antal dagligt indsatte	3.500 personer

Note: 2004-tal.

Kilde: Danmarks Statistik.

Resultatet er entydigt: Uanset om straffen er kort eller lang, så er indkomsten efter fængsel permanent lavere, end den var to år før.

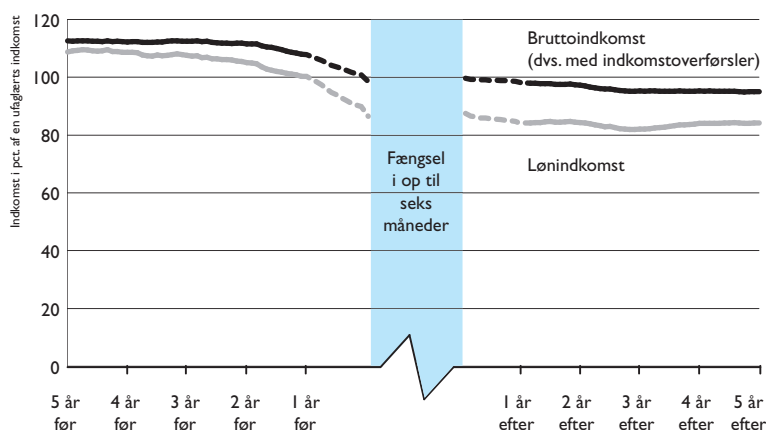
Som det fremgår af figur 1, er selv en kort ubetinget fængselsdom forbundet med et permanent indkomststab på 15 pct. På arbejdsmarkedet er tabet større. Ser man alene på, hvor meget de krimi-

nelle selv er i stand til at tjene, falder niveauet med knap 25 pct. Men et så stort tab indkasserer den dømte alligevel ikke, da det offentlige via indkomstoverførsler kompenserer for en del af den manglende indtægt.

Det fremgår af figuren, at indkomsten er stabil i årene forud for fængslingen – helt frem til et til to år før man bliver sat i fængsel. Efter fængsel stabiliserer indkomsten sig på et nyt og lavere niveau. Et sted derimellem begynder det at gå ned ad bakke. At de kriminelle bevæger sig fra ét indtægtsniveau til et andet, er altså ikke kun en konsekvens af fængslingen. Indtægtsnedgangen starter før fængslet. Den er både en konsekvens af kriminaliteten, af de omstændigheder, som førte til kriminaliteten, og af selve straffen.

Det er værd at bemærke, at indkomsten for de sidste 12 måneder før fængsel og de første 12 måneder efter er usikre. Det skyldes, at man kun kender årsindkomster – og ikke månedsindkomster. Derfor er det indtægterne et år forud for fængsel og indtægterne et år efter fængsel, der er de direkte sammenlignelige.

FIGUR 1
Registreret indkomst for mænd, der idømmes mindre end seks måneders ubetinget fængsel – før og efter straf.



Note: Både løn- og bruttoindkomst er sat i forhold til en beskæftiget uafgjort med samme alder i samme år.

Kilde: Egne beregninger baseret på data fra Danmarks Statistik fra årene 1994-2003.

I gennemsnit tjener straffede mænd i årene efter fængsel 25 pct. mindre end før. Men som det fremgår, indkasserer de kun en del af tabet, da det offentlige kompenserer ved at udbetale overførselsindkomster, eksempelvis arbejdsløshedsdagpenge, kontanthjælp og førtidspension.

Lange straffe giver ekstra tab

Ser man på dem med de længere straffe, er billedet i store træk det samme. Konsekvensen er bare hårdere.

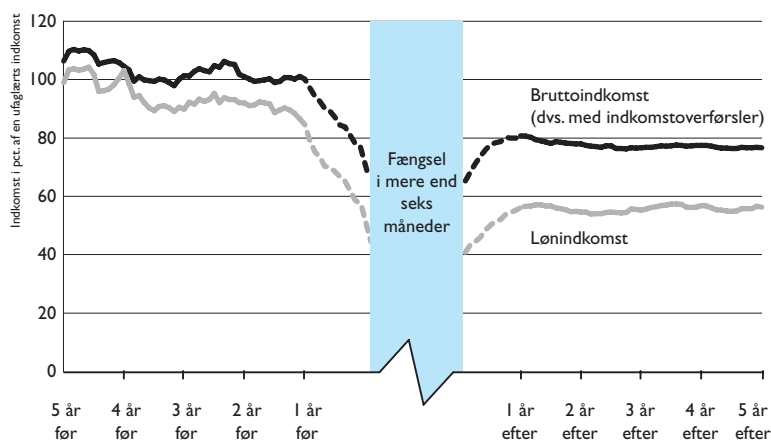
Den kriminelles egen evne til at tjene penge på arbejdsmarkedet falder med 40 pct. Også i disse tilfælde kompenserer det offentlige, så den dømte samlet mister 25 pct. af den indkomst, vedkommende havde to år før fængslingen.

Også her begynder indkomsten at falde inden fængslingstidspunktet. Men indkomsten er konstant helt frem til et år før fængslingen. På dette tidspunkt har ca. halvdelen af dem, som får en lang straf, været i kontakt med politi eller domstole. Der er altså ikke meget, som tyder på, at tidlig kriminalitet, som ikke straffes eller som straffes mildt, generelt ødelægger mulighederne på arbejdsmarkedet.

Som det fremgår af figur 2, genvinder de langtidsdømte heller ikke deres tidligere indkomstniveau, og samlet set står de til et permanent tab, der er væsentligt større end de korttidsdømtes.

FIGUR 2

Registreret indkomst for personer, der idømmes mere end seks måneders ubetinget fængsel – før og efter straf.



Note: Både løn- og bruttoindkomst er sat i forhold til en beskæftiget ufaglært med samme alder i samme år.

Kilde: Egne beregninger baseret på data fra Danmarks Statistik fra årene 1994-2003.

De, der får en lang dom, får også den hårdeste økonomiske straf. Deres indtægt falder voldsomt i tiden omkring fængslingen. Senere genvinder de en smule.

Formel og uformel straf

Straffen for kriminalitet har både en formel del og en uformel del. Domstolene står for den formelle straf. Den uformelle straf er derimod den straf, der rent faktisk kommer, men som ikke var en del af den straf, som samfundet idømte den kriminelle: Det bliver sværere at få et job, det bliver sværere at få et vellønnet job og sværere at holde på sin ægtefælle.

Den uformelle straf er forskellen på det familie- og arbejdsliv, man kunne have fået, hvis man havde holdt sig inden for lovens rammer – og så det, som man må nøjes med efter endt afsoning.

Mens den formelle straf er den samme for alle, er den uformelle straf forskellig fra person til person. Den vender den tunge ende opad. Desto bedre job- og familieliv man har forud for kriminaliteten, desto hårdere risikerer man, at den uformelle straf bliver. Man har ganske enkelt mere at miste.

Kriminelle har udbytte fra kriminalitet både før og efter fængsel. Kriminelle, som kan skaffe sig væsentligt højere kriminelt udbytte efter fængsel, vil kunne afbøde virkningen af den uformelle straf. Det er dog stadig en straf, så længe forringede muligheder på arbejdsmarkedet efter fængsel er medvirkende til, at de vælger kriminalitet. Hvis de derimod har uændrede muligheder for registreret arbejde, men vælger det fra efter fængsel, f.eks. fordi de ikke kan finde tid til et almindeligt job i en travl kriminel hverdag, så kan man dårligt tale om straf. Indkomster efter fængsel måles imidlertid kun for personer, som ikke fængsles igen. Personer, som har kriminalitet som levevej, er derfor typisk ikke med i beregningerne i de sidste år af figur 2.

Afhængig af overførsler

Forklaringen på indtægtsnedgangen er vel at mærke ikke, at de dømte efterfølgende laver ny kriminalitet, som får dem til at stryge ind og ud ad fængselsporten. Når nogen efterfølgende får en ny dom, tages de nemlig ud af undersøgelsen.

Undersøgelsens sigte er at måle den økonomiske konsekvens af de første kriminelle aktiviteter og den første dom og ikke konsekvensen af en lang, vedvarende kriminel løbebane med gentagne fængselsophold. For at isolere effekten af den første dom, og det som gik forud, fjernes personer, der begår ny kriminalitet, fra undersøgelsen på det tidspunkt, hvor de på ny kommer i fængsel. Dermed ser man alene på de kriminelle, der ikke når at få deres muligheder på arbejdsmarkedet yderligere forringet af nye fængselsophold.

Den altdominerende forklaring på indkomsttabet er, at dømtes tilknytning til arbejdsmarkedet falder.

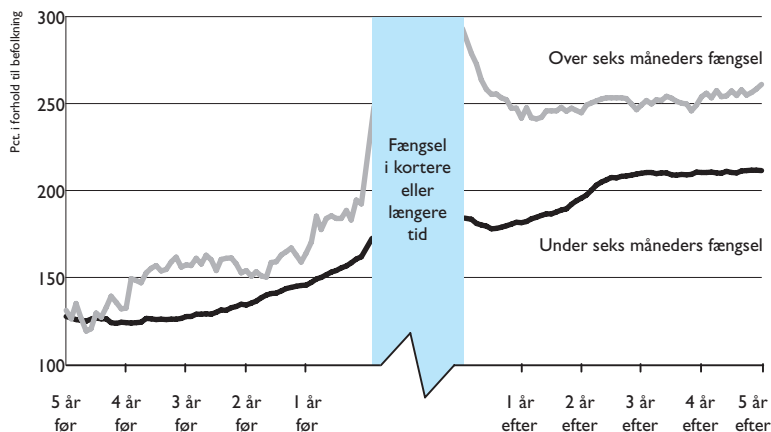
De kriminelle var godt nok også før fængselsopholdet mere afhængige af indkomstoverførsler end andre. Men kriminalitet og fængsling skaber en yderligere afhængighed og dermed større afstand mellem indkomsten før og efter afsoning.

Som det fremgår af figur 3, var de to grupper inden kriminaliteten omkring en halv gang mere afhængige af overførsler end andre. Men efter kriminaliteten var de mellem to og to en halv gange så afhængige som andre. Hvor det er omkring 25 pct. af de 15-59-årige, der modtager en overførselsindkomst, er det omkring 50 pct. af de, der har været i fængsel.

For dem, der har fået under seks måneders fængsel, indtræder der en mærkbar forværring i arbejdsmarkedssituationen allerede inden kriminaliteten. De bliver lidt efter lidt mere og mere afhængige af overførselsindkomster. Den udvikling accelererer under processen med politieforskning og domfældelse, som har lige så negativ indflydelse på arbejdsmarkedssituationen som selve fængselsopholdet. Langt hovedparten begår den forbrydelse, de kommer i fængsel for, mindre end et år før, de kommer i fængsel.

Værre ser det ud for dem, der får lange fængselsstraffe. Det lange fængselsophold har meget negative konsekvenser for til-

FIGUR 3
Straffede personers afhængighed af offentlige ydelser i forhold til befolkningen, 15-59 år.



Kilde: Egne beregninger baseret på data fra Danmarks Statistik fra årene 1994-2003.

Afhængigheden af overførselsindkomster stiger markant i forbindelse med kriminalitet og fængsel – især for dem, der får en lang straf.

knytningen til arbejdsmarkedet. Afhængigheden af indkomstoverførsler stiger fra omkring det dobbelte af den øvrige befolknings niveau til det tredobbelte umiddelbart efter fængselsopholdet. Herefter falder afhængigheden igen, så den stabiliserer sig på et niveau, der er omkring to en halv gange højere end befolkningens.

Kriminelle er ikke en lille gruppe

I modsætning til hvad mange tror, så er kriminalitet ikke en særlig specialitet, der udøves af en lillebitte gruppe på kanten af det danske samfund. Kriminalitet er meget udbredt – også i Danmark.

Udpeger man her i Danmark 100 tilfældige mænd på 35 år, vil de 28 af dem have én eller flere domme bag sig. De 12 af dem har fået enten en betinget eller ubetinget fængselsdom. I det regnestykke er der endda set bort fra færdselsforseelser som for eksempel spritkørsel.

Er den uformelle straf for hård i Danmark?

Mens stort set alle i Danmark har en holdning til, om vi straffer for mildt eller hårdt ved landets domstole, så er størrelsen af den uformelle straf ikke på samme måde noget, der optager hverken sindene eller avisernes debatsider.

Det burde måske optage os noget mere. Man kan f.eks. argumentere for, at den samlede straf – ikke kun den formelle – er den relevante, når politikerne skal vurdere hvilken strafferamme, der er rimelig for forskellige forbrydelser.

Den manglende diskussion af den uformelle straf kan hænge sammen med flere forhold. Det ene er ret indlysende, nemlig at den ikke tidligere er blevet gjort op. Et andet forhold, der

gør sig gældende, er, at det er svært at afgøre, hvem der har hvilket ansvar for den uformelle straf: Er det arbejdsgiverne, der ikke vil ansætte tidligere dømte? Eller er det den kriminelle selv, der i fængslet har glemt, hvordan man begår sig i det almindelige samfund, eller hvis færdigheder er blevet svækket under fængselsopholdet?

Et andet relevant spørgsmål er naturligvis, om vi har indrettet velfærdssamfundet på den rigtige måde i forhold til tidligere straffede: På den ene side idømmer domstolene en formel straf uden at indregne den uformelle. På den anden side halverer staten konsekvensen af den uformelle, økonomiske straf ved hjælp af indkomstoverførsler.

Kærlighed efter straf

Selvom en dom i det danske retsvæsen ikke påvirker ens chancer for at finde en partner, så har en plettet straffeattest alligevel en social konsekvens. Sandsynligheden for, at man finder en kvinde fra en velstillet familie, er nemlig mindre. Og der er en øget risiko for, at ens parforhold ender med at gå i stykker.

Det er konklusionen af en undersøgelse af kriminalitets betydning for parforhold i Danmark, som økonomiprofessor Michael Svarer fra Aarhus Universitet har gennemført sammen med Rockwool Fondens Forskningsenhed.

I undersøgelsen er et udsnit af den mandlige danske befolkning, der har fået en dom, sammenlignet med mænd, der ikke har modtaget en dom i perioden fra 1990 til 2003. De to grupper afviger fra hinanden på en række områder, der kan være relevante for deres parforhold. For eksempel er der flere ledige blandt kriminelle end i resten af befolkningen. Det kan have betydning for, om man kan finde en partner, og hvilken type man finder.

Derfor er stikprøven analyseret med udgangspunkt i en statistisk model, der tager højde for, at der er forskelle mellem de to grupper.

Analysen viser, at danske mænd, der har fået en dom, ikke har sværere ved at finde en sambo eller ægtefælle, end straf-frie danske mænd. Umiddelbart skulle man formode, at det ville være sværere at finde en partner, hvis man bliver idømt en straf, fordi en straf er forbundet med negativ social og økonomisk status, men det er tilsyneladende ikke tilfældet i Danmark.

En straf har dog betydning for, hvilken kvinde man finder sammen med. Dømte skal vente længere, hvis de vil danne par med en kvinde, hvis far formuemæssigt ligger i den bedste halvdel af befolkningen, og færre ender med et sådant parforhold. En kriminel løbebane er altså ikke vejen til hjertet hos en kvinde med en bedre stillet social baggrund. Mandens ventetid øges, uanset om han er dømt for berigelses- eller voldskriminalitet.

TABEL 2

En doms betydning for, hvor længe man skal vente på et parforhold.

Parforhold	Ingen effekt
Parforhold med kvinde, hvis far har en stor formue	Længere ventetid
Parforhold med kvinde, hvis far har en lille formue	Ingen effekt

Note: Effekten er signifikant på et 5 % niveau.

Kilde: Rockwool Fondens Forskningsenhed.

En dom påvirker ikke en mands mulighed for at danne par, men har indflydelse på, hvilken type kvinde han finder sammen med.

Ægteskab og økonomisk teori

I den økonomiske disciplin, der kaldes for familieøkonomi, beskæftiger man sig blandt andet med pardannelser.

Ifølge teorien vil personer forsøge at maksimere deres afkast på ægteskabsmarkedet. Markedet ansues som et diskotek, hvor mænd og kvinder kredser om hinanden og forsøger at tage sig bedst muligt ud med henblik på at sikre det bedste match.

En beslutning om at begå kriminalitet kan bunde i et ønske om via hurtige penge at opnå en gunstig position i forhold til potentielle partnere og dermed opnå et bedre afkast på ægteskabsmarkedet. Igen ifølge teorien vil kvinder nemlig værdsætte mænd med et stort indkomspotentiale. Risikoen er dog, at man kan stå tilbage med et lavere afkast, hvis kriminaliteten bliver opdaget, og man bliver idømt en straf. Det vil forringe ens position på ægteskabsmarkedet, da muligheden for en stabil arbejdsindkomst bliver forringet.

Hvis man oversætter den nye danske undersøgelse til denne terminologi, så er konklusionerne et udtryk for, at afsløret kriminalitet medfører et lavere afkast på ægteskabsmarkedet.

Risiko for skilsmisse

En anden del af undersøgelsen drejer sig om, hvorvidt kriminalitet har en betydning for, om ens parforhold går i stykker. Konklusionen er, at det har den.

Sandsynligheden for, at parforholdet ophører, stiger med 76 pct. i kølvandet på en domsafsigelse, når man kigger på alle parforhold under ét. Det vil sige både parforhold, der er indledt før og efter dommen.

Sandsynligheden er større, hvis man får en voldsdom, end hvis man får en dom for berigelseskriminalitet. På samme måde er sandsynligheden større, hvis man får en ubetinget dom, end hvis man får en betinget dom.

Den økonomiske teori forklarer den øgede risiko for ophør af parforhold ved, at en dom for kriminalitet forværrer parforholdets afkast for kvinden. På den anden side kan man forestille sig, at den kvindelige partner var bekendt med mandens kriminelle tilbøjeligheder, da hun indgik ægteskabet. I givet fald vil dommen ikke komme som en overraskelse, og effekten på ægteskabet vil være mindre.

TABEL 3

Effekten af domfældelse på sandsynligheden for partnerskabsophør.

Dom	Mere sandsynligt
Voldsdom	Mere sandsynligt
Berigelsesdom	Mere sandsynligt
Anden dom	Mere sandsynligt
Betinget straf	Mere sandsynligt
Ubetinget straf	Mere sandsynligt
Bøde	Mere sandsynligt
Samfundstjeneste	Mere sandsynligt

Note: Effekten er signifikant på et 5 % niveau.

Kilde: Rockwool Fondens Forskningsenhed.

Risikoen for skilsmisse stiger, ligegyldig hvad man bliver dømt for, og ligegyldig hvilken dom man har modtaget.

Michael Svarers analyser indgår i bogen *Forbryderen og samfundet* fra Gyldendal. For de særligt interesserede i problematikken om sammenhængen mellem kriminalitet og partnerskab har Forskningsenheden imidlertid også på Syddansk Universitetsforlag udsendt et notat af Michael Svarer: *Crime and Partnerships* (40 sider, 80 kr.). Her er hele analysen dokumenteret.

Arbejdsløshed fører til kriminalitet

Når ledigheden er høj, falder der samtidig mange domme for berigelseskriminalitet.

Sådan lyder en af konklusionerne i analysen *Forbryderen og samfundet*, der er udarbejdet af Rockwool Fondens Forskningsenhed. En lang række faktorer påvirker både ledighed og kriminalitet, og det er derfor ikke altid nok at se på de simple sammenhænge. Men det giver et hurtigt overblik over de store linjer.

Som det fremgår af figur 4, har der siden 1980 været et rimeligt klart sammenfald mellem berigelseskriminalitet og ledighed. Kriminaliteten steg frem til 1993-1994, hvor også ledigheden toppede. Efterfølgende er ledigheden faldet markant, og det samme er sket for berigelseskriminaliteten.

Hvad kommer først – ledighed eller kriminalitet?

En ting er at konstatere, at berigelseskriminalitet og arbejdsløshed følges ad. Noget andet er at finde ud af, hvilken vej pilen vender: Er det kriminalitet, der giver arbejdsløshed – eller arbejdsløshed, der fører til kriminalitet? Det kræver et større analysearbejde at finde frem til svaret på dette spørgsmål.

Det står klart, at mennesker, der er dømt for kriminalitet, siden hen er mere ledige end andre – se f.eks. forsideartiklen og artiklen side 3 for en omtale af de tab i lønindkomst, der følger efter dom og fængsel.

Men analysen her viser, at virkningen også går den anden vej, nemlig at høj ledighed fører til høj kriminalitet. Kriminalitet er altså ikke bare årsag til ledighed for den enkelte, den er også en konsekvens af ledighed.

Hvis man skal påvise en sådan sammenhæng, skal man sammenligne to grupper, der fuldstændig ligner hinanden bortset fra én ting, nemlig at den ene gruppe udsættes for ledighed modsat den anden gruppe.

Det er – rent forskningsmæssigt – vanskeligt at finde sådanne to grupper. Blandt andet fordi man skal sikre sig, at gruppen, der udsættes for stor ledighedsrisiko, ikke netop har karaktertræk, der både er skyld i større ledighed og større kriminalitet.

For at fjerne den mulighed fokuserer undersøgelsen udelukkende på personer, der ikke selv er skyld i ledigheden. Ledigheden skal komme udefra. Det er gjort ved at fokusere på personer, der er blevet ledige på grund af virksomhedslukninger.

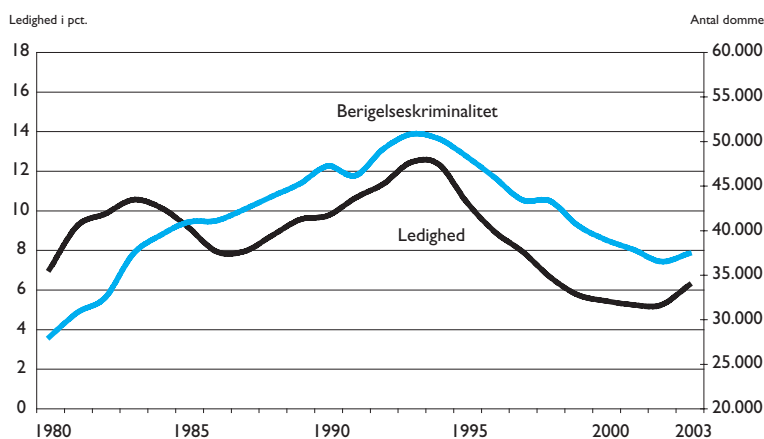
Virksomhedslukninger

Mænd, der er blevet ledige som følge af virksomhedslukninger i perioden 1990-2003, er sammenlignet med en kontrolgruppe, som ikke har oplevet en virksomhedslukning.

Selvom de fleste hurtigt finder et job efter en virksomhedslukning, er der alligevel merledighed hos denne gruppe sam-

FIGUR 4

Udvikling i ledighed og kriminalitet 1980-2003.



Kilde: Egne beregninger på basis af tal fra Danmarks Statistik.

Ledigheden er halveret siden starten af 1990'erne. Samtidig er berigelseskriminaliteten faldet med godt 25 pct.

menlignet med dem, der ikke har oplevet en virksomhedslukning.

Sammenligningen på tværs af de to grupper tager højde for, hvad det er for en type mennesker, der var ansat på de virksomheder, som lukkede. For eksempel bliver ufaglærte oftere ramt end andre, og ufaglærte er, alt andet lige, mere kriminelle end andre. Derfor er kontrolgruppen tilpasset. Den er stadig tilfældigt udvalgt, men man har eksempelvis tildelt de ufaglærte en større sandsynlighed for at blive udtrukket til kontrolgruppen end akademikere. Herved kommer de to grupper til at ligne hinanden med hensyn til blandt andet alder, uddannelse og kriminel historie.

Resultatet er klart: De mænd, der har oplevet en virksomhedslukning, er mere kriminelle end sammenlignelige mænd i næsten hele perioden 1990-2003, jf. tabel 4.

TABEL 4

Effekten på kriminalitet af at have oplevet en virksomhedslukning.

Periode	Virksomhedslukning
1990-1993	Øger kriminalitet
1994-1997	Øger kriminalitet
1998-2000	Ingen effekt
2001-2003	Øger kriminalitet

Note: Effekten er signifikant på et 5 % niveau. Volds- og berigelseskriminalitet er behandlet under ét.

Kilde: Rockwool Fondens Forskningsenhed.

Ledighed fører til kriminalitet. Stiger ledigheden med ét procentpoint, stiger kriminaliteten med omkring tre pct. I dag, hvor ledigheden er omkring tre pct., kan man forvente omkring 25 pct. mindre kriminalitet end i starten af 1990'erne, hvor ledigheden var oppe på 12 pct.

En ond cirkel

Undersøgelsen viser altså, at ledighed fører til kriminalitet, og samtidig at kriminalitet fører til ledighed. Det er derfor nærliggende at konkludere, at den ledighed, som opstår på grund af kriminalitet, fører til ny kriminalitet.

Når undersøgelse efter undersøgelse viser, at kriminelle igen og igen falder til-

bage i kriminalitet, er forklaringen ikke nødvendigvis, at de bliver mere kriminelle af at være i fængsel. Forklaringen kan også være, at de bliver kriminelle igen, fordi de ikke kan finde beskæftigelse, når det første fængselsophold er slut.

Hvorfor fører ledighed til kriminalitet?

Der er flere teorier om, hvorfor ledighed fører til kriminalitet. En handler om den rationelle afvejning mellem gevinst og straf. Teorien er, at den kriminelle overvejer, hvor stor risikoen er for at blive opdaget, og hvor meget han har at tabe, hvis han bliver opdaget. Jo mindre der er at tabe, desto større gevinst ved kriminalitet.

Mennesker, der har fast stilling og god indtjening, kan miste begge dele, hvis de kaster sig ud i kriminalitet. For den ledige forholder det sig modsat: Han har mindre at tabe – økonomisk og måske også i social anseelse. Derfor fører ledighed til kriminalitet.

Den oprindelige antagelse om ledighed var, at ledighed førte materiel nød med sig, og at den ledige stjal for at holde sulten fra døren. Den moderne version er, at ledighed betyder, at der opstår relativ nød. Familien kan ikke opretholde den samme materielle levestandard som tidligere, og det ændrer personernes afvejning af mulig gevinst ved tyveri over for risikoen for straf.

En anden teori fokuserer på, at fritid giver mere tid til kriminalitet. Helt enkelt: Når man ikke arbejder, er der mere tid til at planlægge og begå kriminalitet. Samtidig er der bedre mulighed for at finde tid til at færdes i miljøer, hvor kriminalitet er alment accepteret.

Aktivering bremser kriminalitet

At aktivering fremmer beskæftigelsen, har været kendt i beskæftigelsespolitikken i årevis. Men en analyse viser nu, at aktivering også virker kriminalpræventivt.

Aktiverede mænd er mindre kriminelle end mænd, der modtager offentlige ydelser uden at yde en aktivitet til gengæld.

Det viser den første danske analyse af sammenhængen mellem kriminalitet og aktivering, som indgår i bogen *Forbryderen og samfundet* fra Rockwool Fondens Forskningsenhed.

En væsentlig forklaring på, at sammenhængen mellem aktivering og kriminalitet ikke er belyst tidligere, er, at det er meget vanskeligt at isolere effekten af aktivering. Man skal finde frem til to sammenlignelige grupper – den ene er aktiveret, den anden er kontrolgruppe. De to grupper skal med hensyn til alt andet ligne hinanden, så der kun er aktiveringen til forskel. Dette er vanskeligt i Danmark, fordi aktiveringen er så omfattende.

Men det kan faktisk godt lade sig gøre – for eksempel ved at sammenligne Farum med resten af landet. I Farum Kommune begyndte man med meget tidlig aktivering af kontanthjælpsmodtagere lang tid før re-

sten af landet. Fra 1987 blev alle kontanthjælpsmodtagere i Farum straks-aktiveret. Det betyder, at de fra dag ét skulle yde et stykke arbejde som modydelse for at modtage kontanthjælp.

Kriminalitet spejler aktiveringsomfang

Analysen viser, at denne straks-aktivering ses på kriminaliteten i Farum.

Undersøgelsen tager udgangspunkt i alle mænd, der ikke er forsikret i en a-kasse – de ikke-forsikrede.

De danskere, som ikke er medlem af en a-kasse, ender ofte på kontanthjælp, hvis de er uden egen indtægt. Udsving i kriminaliteten for alle ikke-forsikrede mænd er derfor en indikator for udsving i kriminaliteten for mandlige kontanthjælpsmodtagere.

Undersøgelsens resultater er ret tydelige. Fra 1987, hvor Farum begynder at aktivere, adskiller kriminaliteten blandt alle ikke-forsikrede mænd i Farum sig fra resten af landet. Det fremgår af figur 5.

Farum ligner resten af landet frem til og med 1987, hvor der blev idømt omkring ni domme for hver 100 ikke-forsikrede mænd i alderen 18-30 år. Sådan var det i hele Danmark, og sådan var det i Farum.

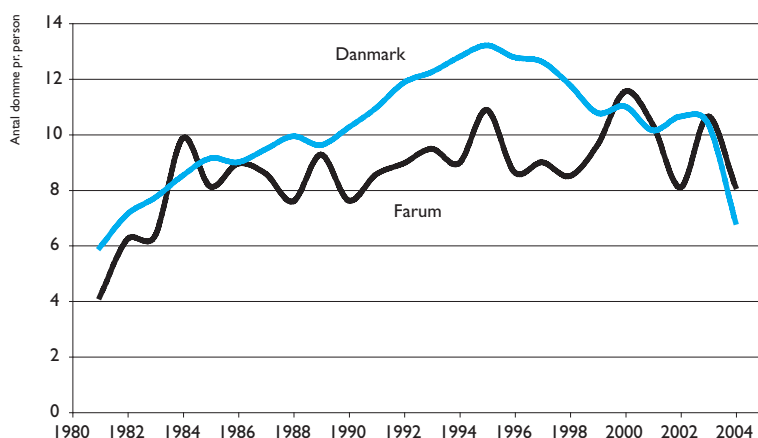
Efter 1987 steg kriminaliteten i resten af landet, så der blev givet 12-13 domme per 100 ikke-forsikrede mænd. Men ikke i Farum. Her forblev niveauet på omkring ni domme.

Først mod slutningen af 1990'erne nærmer kriminalitetsniveauet i resten af Danmark sig atter niveauet i Farum.

Og det var netop i slutningen af 1990'erne, at Farum i forhold til aktivering igen begyndte at ligne resten af landet. Dels fordi aktiveringsindsatsen i resten af landet efterhånden var blevet ret omfattende, dels fordi man slækkede på kravene i Farum.

FIGUR 5

Antal domme i Farum og resten af landet, 1981-2004.



Note: I figuren indgår alle mænd i alderen 18-30 år, der ikke var medlem af en a-kasse. Kvinder indgår ikke, da kriminalitet altovervejende bliver begået af mænd.

Kilde: Egne beregninger på basis af tal fra Danmarks Statistik.

Fra 1987 til slutningen af 1990'erne havde Farum mere aktivering og lavere kriminalitet end resten af landet.

Tab af fritid

Der kan være flere forklaringer på, at aktivering rent faktisk har en kriminalitetsdæmpende effekt.

Den ene er, at man taber fritid, når man er aktiveret. Som bekendt vil nogle påstå, at lediggang er roden til alt ondt, eller som det hedder på engelsk: *The Devil makes work for idle hands*.

En anden mulighed er, at aktivering bidrager til at fjerne individer fra kriminelle miljøer og placere dem i arbejdsmiljøer, hvor kriminalitet ikke i samme omfang er accepteret.

Endelig kan forklaringen være, at man via aktivering opnår kvalifikationer, som åbner for nye muligheder på arbejdsmarkedet. Hvis aktivering øger en persons sandsynlighed for at finde et bedre job i

fremtiden, end vedkommende ellers havde udsigt til, er det tænkeligt, at den ledige fravælger kriminalitet allerede som aktiveret for ikke at ødelægge sine fremtidige muligheder.

Forklaringen på, at aktivering virker kriminalpræventivt, er tilsyneladende bredere end forklaringen på, at aktivering virker i beskæftigelsespolitikken. I beskæftigelsespolitikken skyldes en stor del af virkningen alene udsigten til aktivering – eller truslen om aktivering – og ikke selve aktiveringen. Mange finder selv et job, når man har udsigt til alligevel at skulle møde op om morgenen til aktivering. I forhold til det kriminalpræventive har vi også fundet effekten af selve det at deltage i aktivering. Dette har vi fundet for de lidt ældre ledige i dagpengesystemet, hvilket også diskutere i bogen *Forbryderen og samfundet*.

Sådan opgør man kriminaliteten

Når man skal opgøre kriminaliteten, kan man enten spørge befolkningen, hvor ofte den er udsat for kriminalitet – de såkaldte offerundersøgelser – eller man kan se på antallet af anmeldte straffelovsovertrædelser.

Der er især to ulemper ved at se på anmeldelser. Den ene er, at man kun får den kriminalitet med, som bliver anmeldt. En ganske stor del af al kriminalitet kommer aldrig til politiets kendskab.

Den anden ulempe er, at holdningen til at anmelde forbrydelser ændres med tiden. En tilsyneladende stigning i kriminalitet kan blot være en stigende

tendens til at anmelde, hvilket undersøgelser viser er sket i Danmark. Vi anmelder i langt højere grad end tidligere hærværk og vold. Der er i dag cirka 35 pct. flere anmeldelser end i starten af 1970'erne. Dette til trods for at der ikke er flere, der udsættes for kriminalitet.

Der er dog også usikkerhed forbundet med offerundersøgelser. Især når man bruger dem over tid, for eksempel fordi folks opfattelse af, hvornår der er tale om vold, kan ændre sig over tid. Usikkerheden er dog formentlig mindre, end hvis man ser på faktiske anmeldelser.

Uformel straf højere i Danmark end i USA

Mens de formelle straffe mange steder i USA er langt hårdere end tilsvarende straffe i Danmark, så forholder det sig tilsyneladende stik modsat med den uformelle del af straffen: Det danske civilsamfund straffer hårdere end det amerikanske.

Det koster simpelthen mere – rent økonomisk – at være kriminel i Danmark i forhold til i USA.

Hvor amerikanske undersøgelser af kriminelles vilkår før og efter straf viser, at tidligere indsatte i USA stort set er i stand til at genvinde den løn og tilknytning til arbejdsmarkedet, de havde i året forud for

fængsling, er det langt fra tilfældet i Danmark. Her står dømt til at tabe mellem 25 og 40 pct. af deres lønindkomst før kriminalitet og fængsel, alt efter hvor lang en fængselsstraf de har fået. Og en betragtelig del heraf ser ud til at blive tabt direkte i forbindelse med fængselsopholdet.

Selv ikke de relativt set gavmilde danske offentlige indkomstoverførsler ændrer ved billedet af, at straffen er hårdest i Danmark: Inklusive indkomstoverførslerne står danske kriminelle til at tabe mellem 15 og 25 pct. af deres hidtidige indkomst.

Samme risiko for kriminalitet i Danmark og USA

Hvad der måske for mange er lige så overraskende, er, at risikoen for at blive udsat for kriminalitet i Danmark er på niveau med den risiko, som amerikanere har i USA.

Det viser undersøgelser af de respektive befolkningers oplevelse af, hvorvidt de har været udsat for kriminalitet – de såkaldte offerundersøgelser.

I Danmark har billedet af omfanget af vold i mange årtier været det samme: Mellem to og tre pct. har været udsat for vold inden for det seneste år. Spørger man til tyveri, så har gennemsnitligt 14 pct. efter år 2000 svaret, at de inden for det seneste år har været udsat.

Undersøgelser fra det amerikanske justitsministerium er ikke fuldstændigt sammenlignelige med de danske. Men de tyder på, at niveauet i USA er det samme: To pct. angiver at have været udsat for vold

det seneste år. 15 pct. angiver at have været udsat for tyveri.

Men mens niveauet i Danmark har været konstant, er der sket en markant reduktion af niveauet i USA fra starten af 1970'erne og til i dag. Dengang var USA næsten tre gange så kriminelt som Danmark. I starten af 1970'erne blev fem pct. af amerikanerne hvert år udsat for vold, og 50 pct. blev udsat for tyveri.

Selvom Danmark og USA i dag ligger på samme niveau, når det gælder mængden af kriminalitet, er kriminaliteten ikke lige alvorlig. I USA ligger antallet af drab og grov vold på et langt højere niveau end herhjemme. Også i en europæisk sammenligning ligger Danmark i bunden, hvad angår kriminalitetens grovhed. Men samtidig ligger vi også her i toppen med hensyn til sandsynligheden for at blive udsat for kriminalitet.

Rockwool Fondens Forskningsenhed. Nyhedsbrev (ISSN 1396-1217) udgives for at informere offentligheden om resultaterne af den løbende forskning i Enheden, herunder også stof af almindelig nyhedsmæssig værdi. Nyhedsbrevet er ikke ophavsretligt beskyttet og må frit citeres eller kopieres med fornøden kildeangivelse (kun fotos er undtaget fra dette).

Ansvarshavende redaktører: Forskningschef Torben Tranæs og formidlingschef Bent Jensen. Forskningsenhedens øvrige medarbejdere er: Seniorforsker Jens Bonke, forskningsassistent Johannes K. Clausen, forskningsassistent Peter Fallesen, forsker Jane Greve, forsker Camilla Hvidtfeldt, forskningsassistent Rasmus Landersø, forsker Claus Larsen, forskningsassistent Ane Ring Laursen, forsker Marie Louise Schultz-Nielsen, sekretær Mai-britt Sejberg, forskningsassistent Peer Skov og forskningsassistent Rannvá Møller Thomsen. Evt. praktiske spørgsmål vedr. nyhedsbrevet besvares af Mai-britt Sejberg på tlf. 39 17 38 32. Fax: 39 20 52 19.

Adresse: Sejrøgade 11, 2100 København Ø. E-post: forskningsenheden@rff.dk. Hjemmeside: www.rff.dk